

Občan versus stát v informační gramotnosti

Citizen versus State in Information literacy

Prokop TOMAN

Abstract

The aim of this article is to inform about the important place the citizen in the information society. Major attention of the described analysis is focused on information literacy which have growing impact on the integration the contemporary population into information society.

Key words

Informations, information society, internet, household, citizen, seniors, information literacy

Úvod

Významným současným pojmem i skutečností je informační společnost.

(Pozn.: Zavedení tohoto sousloví je podle mého soukromého (byť hyperbolického) názoru poněkud matoucí. Kacířsky se domnívám, že informační procesy probíhaly a hlavně probíhají ve všech společnostech od tzv. nepaměti. Ale termín je mezinárodně uznán, vychází z reálné a stupňující se převahy informací nad výrobou a zemědělstvím.)

Právě růst informačních potřeb, globalizace nezbytných infrastruktur pro sdílení a výměnu informací (které někdy mohou skutečně vyjadřovat myšlenky) a rozvoj odvětví budovaných nad ICT a IS vedou k nutnosti seznámit zákazníky tohoto veletrhu – tedy koncové uživatele s možnostmi a užitečností současného stupně práce s informacemi.

Objevují se nové pojmy jako odraz odvozených oblastí. V našem odvětví to jsou m.j. různé stupně gramotnosti lidí generujících, zpracovávajících (v nejširším slova smyslu) a konzumujících informace. Některé z typů (ne)gramotnosti, které jsou na překážku dosažení efektivní komunikace a zpracování informací budou předmětem analýzy a pracovních závěrů.

Příspěvek je zaměřen na občana-koncového uživatele, který má být (pasivně) informován a zároveň se chce (aktivně) informovat v situacích, které určují jeho makro- i mikro- lidské směřování.

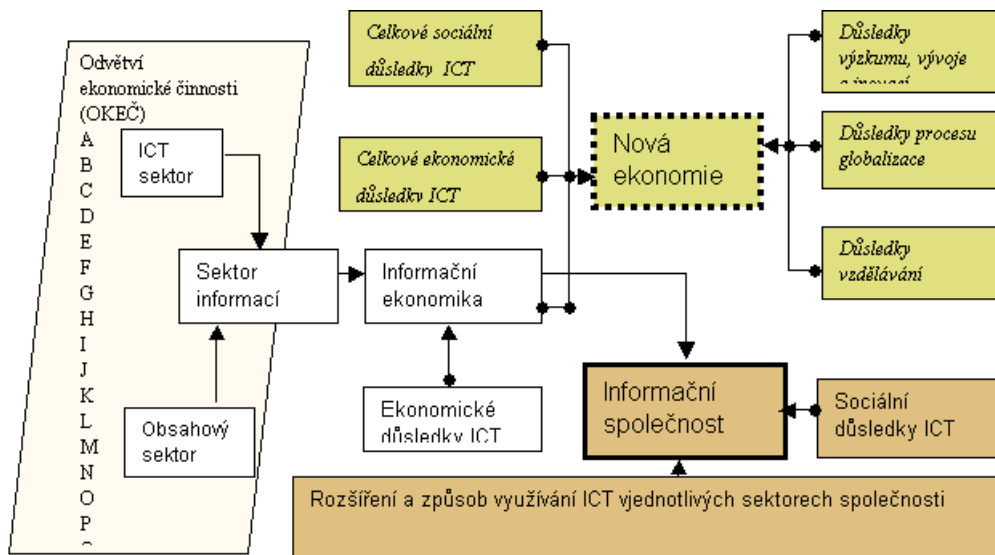
Výchozí materiál

Výchozím materiálem pro naše mapování jsou veřejné výsledky šetření Českého statistického úřadu (statistiky o informační společnosti), šetření diplomantů oboru Informační management (zavádění internetu v méně zalidněných regionech, senioři v informační společnosti). K tomu přistupují autorovy zkušenosti jako člena poroty hodnotící webové stránky pražských městských částí.

Protože se jedná o materiály různorodé, které byly zpracovávány rozdílnými metodami, není solidní použít mechanisticky stejný metrický nástroj na jejich hodnocení. Směřuji tudíž k verbálnímu zhodnocení některých neujasněných bodů typové interakce především modelu „občan-internet“ a k pracovním závěrům, které bychom měli mít na mysli při různých formách a stupních výuky – zjednodušeně v celoživotním vzdělávání v nejširším slova smyslu.

Případ 1 – Česká republika očima ČSÚ a EU

První vymezení oblastí našeho zájmu je zasazeno do ekonomického rámce ČR.

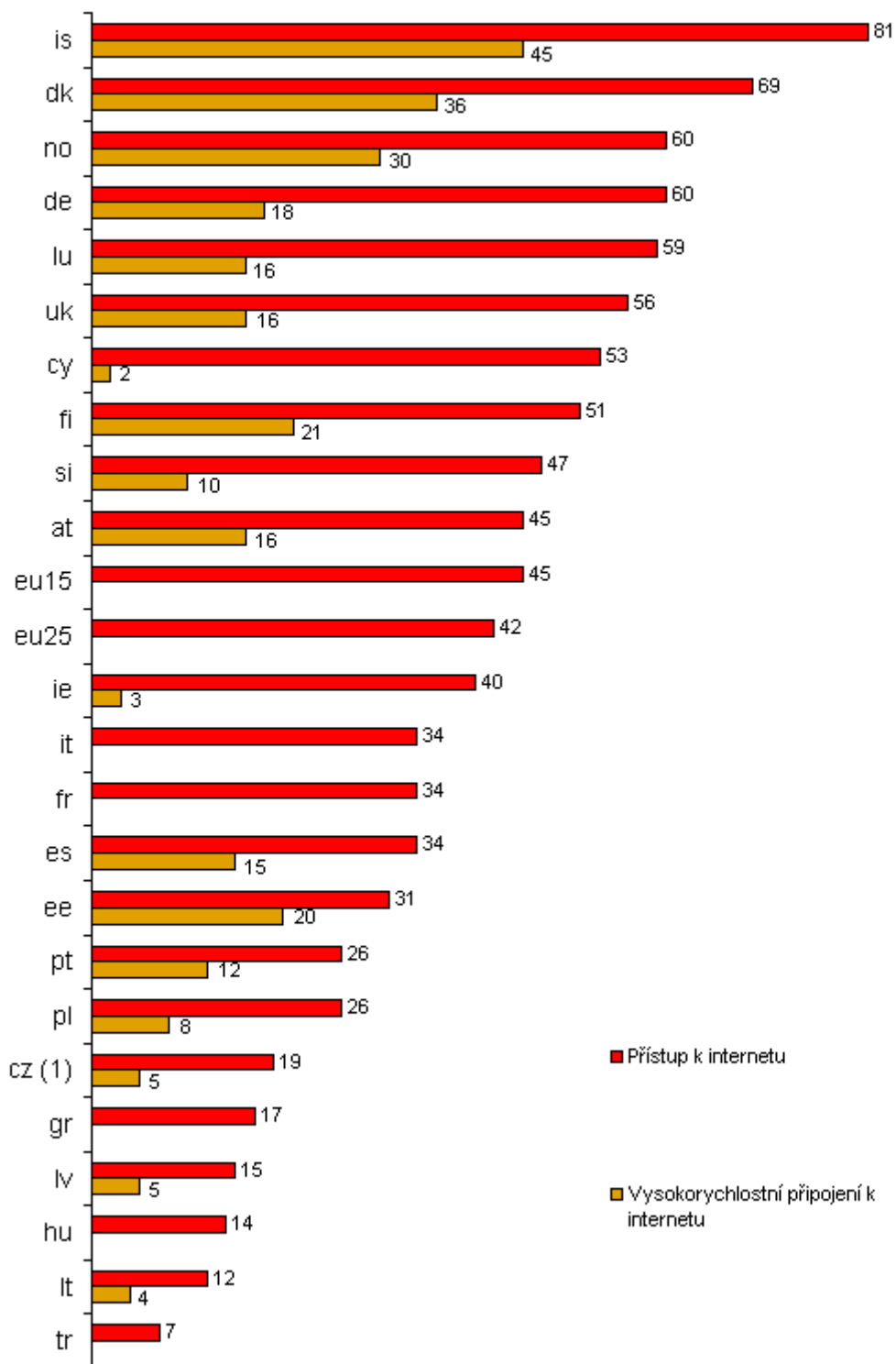
Základní prvky informační společnosti a nové ekonomie (Zdroj ČSÚ) [7]

		ZÁKLADNÍ KATEGORIE ICT UKAZATELŮ			
		Infrastruktura ICT	Penetrace ICT	Využití ICT	Důsledky používání ICT
OBLAST SLEDOVÁNÍ	Jednotlivci / domácnosti	ICT infrastruktura (Fyzický kapitál) Gramotnost v oblasti ICT ICT - skills (Lidský a znalostní kap.)	Rozšíření ICT mezi jednotlivci a domácnostmi Výdaje na ICT jednotlivců a domácností	Míra a způsob využití ICT jednotlivci a v domácnostech Nákup přes internet	Ekonomické a sociální důsledky z důvodu používání ICT na úrovni jednotlivce tak i domácnosti
	Podnikatelský sektor	ICT infrastruktura (Fyzický kapitál) Specialisté na ICT (Lidský kapitál) Obsah (Informační kapitál)	Rozšíření ICT mezi firmami Investice a výdaje na ICT	Míra a způsob využití ICT ve firmách Elektronické obchodování	Ekonomické, sociální, organizační, obchodní a pracovní důsledky z důvodu používání ICT na firemní úrovni
	Veřejná správa	ICT infrastruktura (Fyzický kapitál) Obsah (Informační kapitál)	Rozšíření ICT ve veřejné správě Státní a veřejné investice a výdaje na ICT	Míra a způsob využití ICT ve veřejné správě E-procurement	Změny ve vztahu mezi veřejnou správou a jednotlivci/firmami z důvodu používání ICT E-government
	Sektor vzdělávání	ICT infrastruktura (Fyzický kapitál) Školy s výukou v ICT oborech Studenti a absolventi v oborech souvisejících s ICT (Lidský a znalostní kap.)	Rozšíření ICT ve školách a na univerzitách	Míra a způsob využití ICT žáci, studenti a učitelé	Změny v systému výuky a vzdělávání v důsledku zavádění a používání ICT do škol a na univerzitách E-Education
	Zdravotnictví	ICT infrastruktura (Fyzický kapitál) Obsah (Informační kapitál)	Rozšíření ICT ve zdravotnictví Investice a výdaje na ICT	Míra a způsob využití ICT v nemocnicích a ostatních lékařských a zdravotních zařízeních	Změny v systému poskytování zdravotní péče v důsledku zavádění a používání ICT v medicíně E-Health
	Kultura a audiovizuální sektor	ICT infrastruktura (Fyzický kapitál) Obsah (Informační kapitál)	Rozšíření ICT v organizacích poskytujících služby v oblasti kultury a audiovizuálních služeb	Míra a způsob využití ICT v organizacích poskytujících služby v kulturní a audiovizuální oblasti	Změny ve způsobu využívání volného času v kulturní a audiovizuální oblasti v důsledku zavádění a používání ICT E-Culture

System základních ukazatelů (ICT ukazatelů) statistik informační společnosti (Zdroj ČSÚ) [7]

Oblasti sledování uvedené na předchozím obrázku, které nás budou především zajímat jsou samozřejmě jednotlivci/domácnosti, které odpovídají našemu prvotnímu vymezení „občana“.

Procento domácností* s přístupem k internetu a s vysokorychlostním připojením k internetu v 1.čtvrtletí 2004 - mezinárodní srovnání

Zdroj: Eurostat, Community Household Survey on ICT usage 2004
 Šetření o využívání ICT v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2004, ČSÚ [7]

Případ 2 – Vysokorychlostní přístup k internetu mimo velká centra

Cílem tohoto specializovaného šetření Jany Klaschkové v rámci diplomové práce bylo zjistit postoje a možnosti lidí žijících mimo velká centra k využívání internetu. Výsledky slouží jako příspěvek k doporučení pro uplatňování strategie vysokorychlostního přístupu v ČR. Velikost vzorku byla přes 100 dotazovaných osob, přednost dostal intenzivní přístup k dotazovaným před větším vzorkem s omezenou možností upřesnění odpovědí. [1]

PC používá	Počet (105)	Internet používá	Počet (105)
Nikdy	18	Nikdy	29
Několikrát v životě	5	Několikrát v životě	6
Několikrát za rok	8	Několikrát za rok	6
Několikrát za měsíc	12	Několikrát za měsíc	19
Několikrát za týden	27	Několikrát za týden	22
Každý den	35	Každý den	23

V dalších bodech se respondenti vyjadřovali k otázkám:

- spokojenosti možnosti přístupu,
- subjektivně vnímaná důležitost možností, které internet nabízí,
- komunikace s firmami,
- komunikace s institucemi veřejné správy,
- zájem o vzdělávání,
- možnost homeworkingu,
- další.

Z interpretace výsledků vyjímám: „...využívání internetu je rozšířeno i v oblastech mimo velká centra, přesto však stále zůstává mnoho lidí, kteří s ním ještě nikdy nepracovali. (...) Jako silný motivátor ...se ukázala úspora času, kterou přináší obyvatelům odlehlejších oblastí v ještě větší míře než obyvatelům větších měst. Lidé z venkova oceňují možnost zařídít z jednoho místa věci ... bez časově náročné cesty. Je především o nákup a návštěvu různých úřadů.“ [1]

Případ 3 – Zařazování seniorů do informační společnosti

Další specializované šetření prováděné Tomášem Zerzanem v rámci diplomové práce se zaměřilo na přehlížené spektrum uživatelů PC/internetu – na seniory (občané 65+ let). [8]

Ze střední prognózy ČSÚ vyplývá, že dnes je v ČR 14,4 % seniorů, v roce 2020 to bude již 21,6 %. Vybral jsem tento horizont patnácti let jako důležitý odhad, protože na základě dalších extrapolací o inforatické gramotnosti vycházejících z šetření za uplynulých 15 let se domnívám, že zhruba po roce 2020 přestane být námi analyzovaný problém „občana před internetem“ zajímavý. „Neinternetovatelní“ občané by měli být v té době již v řádech desetin promile gramotného obyvatelstva.

Citované šetření se specializovalo na účastníky Univerzity třetího věku (U3V) [8]

Postoj k této skupině (budoucích) inforaticky gramotných občanů musí iniciovat stát (prostřednictvím různých organizací na úrovni státní správy, resp. samosprávy).

Z výsledků:

62% účastníků bylo středoškoláků.

67 % umělo alespoň trochu anglicky

55 % nemělo doma vlastní osobní počítač (pro 76 % je příliš drahý)

6 % využívalo internet více než 6 hodin týdně / 49 % nemělo přístup na internet

Pracovní závěr

Provázání současné společnosti efektivními informačními a komunikačními technologiemi slouží především informaticky gramotným občanům, organizacím a státům, tedy subjektům, které mají zkušenosti, praxi a zažitě rutiny využívání informačních zdrojů v lokálních informačních systémech nebo prostřednictvím telekomunikačních cest a především internetu.

Aplikujeme-li na tento komplexní model systémový přístup, můžeme vymezit dvě základní cesty:

Top-down jako možnosti (ICT/IS/DB) „sesílané“ institucemi státní správy, samosprávy i soukromými, které nabízejí technologie, know-how i informační sklady, ale zároveň občanovi –koncovému uživateli vnucují své metody a hlavně (ovlivňující) informace. [6]

Bottom-up jako informační a technologické požadavky občana-koncového uživatele na efektivní nalezení relevantních informací.

A mezi těmito přibližujícími se metaobjekty vzniká neurčitá mezera připomínající „dobrodružství s chybějícím článkem“. O občana informaticky negramotného mají organizace zájem většinou pragmaticky zaměřený, méně již jako o společenskou vrstvu, které by se mělo dostat informačního/informatického/počítačového/internetovského vzdělání. Zde je, podle mého názoru po zkušenostech s různými informačními projekty, volnější marketingový segment pro škálu pedagogů v informatice.

Domnívám se, že ke zlepšení integrace informačně negramotných občanů je nutné zaměřit se na tyto body:

- aktivní „osvětová“ akce s cílem vysvětlit význam internetu a jím získatelných informací pro každého občana (srv. Veřejný portál v ČR portal.gov.cz) – oblast zajímavá pro výkonnou moc [3]
- zvýšit „občanskou“ gramotnost (povědomí o struktuře současného státu, včetně návaznosti na EU) s cílem urychlit orientaci v základních informačních zdrojích státní správy a samosprávy (zákony, orgány, postupy aj.) – oblast pokrývaná právě orgány státní správy a samosprávy
- analyzovat „míru volnosti“ grafického interface na webech a tím přispět k jednodušší orientaci právě skupin méně informaticky gramotných.

Abstrakt

Příspěvek je zaměřen na občana, který má být (pasivně) informován a zároveň se chce (aktivně) informovat v situacích, které určují jeho makro- i mikro- lidské směřování. Některé z typů (ne)gramotnosti, které jsou na překážku dosažení efektivní komunikace a zpracování informací budou předmětem analýzy a pracovních závěrů.

Klíčová slova

Informace, informační společnost, internet, domácnosti, občan, senioři, informační gramotnost

Literatura:

- [1] Klaschková, J., Národní politika pro vysokorychlostní přístup k internetu. Diplomová práce, VŠE Praha 2005.
- [2] http://europa.eu.int/information_society/activities/eten/library/about/intro/ [5.9.2005]
- [3] <http://portal.gov.cz/> [5.9.2005]
- [4] Státní informační politika. Praha: Úřad pro státní informační systém, 1999. 1.vyd. 64 s.

- [5] Státní informační a komunikační politika. Strategický vládní dokument přijatý usnesením č. 265 ze dne 24. března 2004.
<http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/sip/dokumenty/sipcesta/sip.il2.htm> [5.9.2005]
- [6] Toman, P., Teorie a praxe informace. Praha, VŠE 2003. 1. vyd. 128 s. ISBN 80-245-0632-7.
- [7] Výsledky šetření o využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci v roce 2004
http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/domacnosti_a_jednotlivci [5.9.2005]
- [8] Zerzaň, J., Zařazování seniorů do informační společnosti. Diplomová práce, VŠE Praha 2005.

Doc. Ing. Prokop TOMAN, CSc., Česká zemědělská universita, Provozně-ekonomická fakulta, Katedra informačního inženýrství, Kamýcká 129, 165 21 Praha 6-Suchdol
Telefon: 224 382 386 e-mail: toman@pef.czu.cz

Příspěvek byl zpracován v rámci Výzkumného záměru ČR MSM 6046070904 “Informační a znalostní podpora strategického řízení”

Recenzent: doc. Ing. Klára Hennyeyová, CSc.